

MAGYAR ŐSTÖRTÉNET (BBN-TÖR11-201, finnugrisztika témakör/1. óra)

1. A hun–magyar rokonság eszméjének születése (Anonymus, Kézai Simon) Az ősök és rokonok keresése Mo.-on (Julianus, Hunyadi Mátyás/Bonfini)

2. Hogyan jutott el Európa a fgr. nyelvrokonság megsejtéséhez?

- a) A keresztény kultúrkörben a hébert tartották az ősnyelvnek
- b) Otrokocsi Fóris Ferenc: a héber a magyar nyelv őse
- c) Szenczi Molnár Albert: a magyar egyetlen európai nyelvvel sem rokon
- d) Az első nyelvi megfigyelések a 17. sz. 2. felében, a 18. sz. elején:
Fogel – finn–magyar összevetés: szavak és nyelvtan is, de kéziratban maradt,
Stiernhielm, Rudbeck: finn–magyar közös szavak)

3. A finnugor nyelvek és népek megismerése

- a) Diplomata és kereskedelmi utazók Oroszo. fgr. népeiről – Herberstein, Zalánkemény Kakas István, Olearius, Witsen stb.
- b) Strahlenberg, 1730 – összeáll a fgr. családfa
- c) Orosz expedíciók a 18. sz.-ban európai tudósokkal (soknyelvű szótárak)
- d) Schlözer (fgr. népek története)

4. A finnugor nyelvrokonság első alpművei és a szerzők

- a) Sajnovics János: Demonstratio – a mű és hazai fogadtatása (Orczy L. Dugonics A.)
- b) Gyarmathi Sámuel: Affinitas

5. A történeti nyelvészet kialakulása a 19. sz. 1. felében, a módszerek kidolgozása

- a) Rask, Bopp, J. Grimm: alapszókincs, szabályos hangmegfelelések, nyelvtani kapcsolatok
- b) a történeti nyelvészet célja a rokon nyelvek alapnyelvének rekonstruálása

6. Hogyan lehet a nyelvrokonságot felismerni?

- a) alapszókincs → szabályos hangváltozások → alapnyelvi hangrendszer rekonstrukciója → alapnyelvi alaktani elemek rekonstrukciója (ragok, jelek, névmások stb.)
- b) a magyar nyelv finnugor eredetű szavai: jelentéstani csoportok, mennyiség, jelentőség

7. Új expedíciók nyelvi anyag gyűjtése céljából

Castrén, Reguly Antal

8. Nyelvrokonság-elméletek

- a) Schleicher, Schmidt, Schuchardt
- b) A 19. sz. 2. fele a történeti nyelvészet nagy korszaka
- c) A történeti nyelvészet mellékszálakon is nyomoz (sumer, dravida rokonság: nem magyar találmány)

9. A nyelvrokonságtól az őshazáig

- a) Az alapnyelvet az őshazában beszélték
- b) Az őshaza keresése, a nyelvészeti paleontológia módszere

c) Óshaza-elméletek: ázsiai, Köppen, László Gyula, Hajdú Péter elmélete, új feltételezések)

10. Nyelvrokonság=néprokonság?

- a) eredetileg a finnugristák is úgy gondolták, hogy igen
- b) 19. sz. 2. fele: a nyelvészek mellett néprajzosok is a rokon népeknél (Pápai Károly, Jankó János), antropológiai mérések is
- c) A kettő nem ugyanaz, a felismeréshez kellett egy antifinnugrista is (Vámbéry Ármin)

11. Az ugor–török háború (az ugor a fgr. szinonimája)

- a) A fgr. nyelvrokonság győz (Budenz József: Vámbéry csalt)
- b) A közvélemény a törökök és a régi magyar dicsőség oldalán (Arany J., Jókai)
- c) A korszakhoz tartozó antifinnugrista városi legendák:
  - c)1) A finnugristák Habsburg-ügynökök (Vámbéry találta ki)
  - c)2) Trefort Ágoston parancsba adta, hogy a finnugristáknak van igazuk (az 1970-es években született álhír)

12. A 19–20. sz. fordulóján

- a) Új irányzatok a nyelvészetben (a történeti nyelvészet háttérbe szorulása)
- b) Új irányzat Mo.-on: a turanizmus – tudomány?, politika?

13. A fgr. nyelvrokonság a 2 világháború között Mo.-on

- a) Turanizmus és irredentizmus összefonódása
- b) Naiv turanizmus: szeretjük a finnugorokat is (finnugor kultúrkonferenciák, a lívek támogatása)
- c) A Horthy-korszakban élvezte a legnagyobb támogatást a finnugor kapcsolatok ápolása (nagyhatalmi ábrándok miatt?)
- d) Magyar önkéntesek a szovjetek ellen a finnek oldalán a 2. világháborúban)

14. Finnugor népek a Szovjetunióban

- a) 1920-as évek: minden szépen indul
- b) 1930-as évek: egyre rosszabb, 1937: a finnugor értelmiség likvidálása
- c) 1950-es évektől: a rehabilitáció nem teljes
- d) A brezsnyevi pangás idején tudatosan sorvasztják a nemzetiségi kultúrát és az anyanyelvi oktatást

15. Finnugrisztika és „antifinnugrizmus” a 2. világháború után Mo.-on és az emigrációban

- a) Új tanszékek, a nyelvészek mellett régészek, antropológusok is bekapcsolódnak a kutatásokba
- b) Kibontakozik a sumer–magyarológia az emigrációban → az ellenzékiek körében mint eltagadott igazság jelenik meg. Ez táplálja a *finnugristák szovjet ügynökök* c. új városi legendát
- c) Magyar tudósok lényegében nem jutnak be a Szovjetunió fgr. területeire (kivétel Bereczki–Vikár, de ők is csak a török autonómiákba!)
- d) Példa a nemzeti identitás keresésének továbbélésére: az Arvisura mint naiv szintézis

16. A finnugrisztika háttérbe szorulása a rendszerváltás utáni Mo.-on

- a) Cenzúrázatlanul törnek fel a butaságok (sumer rokonság, a Marsról jöttünk, Jézus magyar, Arvisura kiadása)
- b) Elemi igény az identitás újrafogalmazására, a nemzeti kultúra spontán megteremtődése (hagyományörzés, rovásírás)
- c) Új városi legenda: az akadémia akadályozza az új elméletek érvényesülést a tudományban (szinte csak az antifinnugristák használják, más tudományágakkal kapcsolatban nincs ilyen vélekedés, vajon miért?), ez egybevág a politika azon törekvésével, hogy értelmiségellenes indulatokkal szerezzen szavazatokat
- d) A finnugristák szovjet ügynökök c. városi legenda továbbélése
- e) A finnugor rokonságot Finnországban már nem tanítják c. városi legenda megjelenése (külföldi tudósokra hivatkozás: Alinei, Marcantonio)

17. Nyelvrokonság és történettudomány viszonya (összefoglalás)

- a) A finnugor nyelvrokonság egy nyelvi állítás, történeti adatokkal nem cáfolható és nem bizonyítható
- b) Általánosítva: minden tudományos állítást a saját tudományán belül kell bizonyítani, utána jöhet a tudományközi szintézis
- c) Van tere a tudományközi gondolkodásnak is, pl. a 19. századi történeti nyelvészet elképzelése a nyelvrokonság történeti háttéréről aligha tartható (már László Gyula is észrevette)

Tananyag, illetve ajánlott művek a tájékozódni kívánóknak:

1. témakör: <http://finnugor.elte.hu/?q=urkuttort/2> (csak az Anonymusra, Kézaira, Julianus utazására, Hunyadi Mátyásra és Bonfinira vonatkozó bekezdések)
2. témakör: <http://finnugor.elte.hu/?q=urkuttort/3> (csak a vonatkozó részletek)
3. témakör.
  - a): <http://finnugor.elte.hu/?q=herbi>, <http://finnugor.elte.hu/?q=kakas> (mindkettőből csak az órán elmondottak, a többi ajánlott)
  - b): <http://finnugor.elte.hu/?q=urkuttort/3> (csak a Strahlenbergre vonatkozó részletek)
  - c): http://renhirek.blogspot.com/2008_11_21_archive.html
4. témakör: <http://finnugor.elte.hu/?q=urkuttort/4> (csak az órán elmondottak)
  - A: Sajnovics János: Bizonyítás. A magyar és a lapp nyelv azonos. (szerk. Szij Enikő, ford. Constantinovitsné Vladár Zsuzsa. Bibliotheca Regulyana 2. Bp. 1994.
  - Gyarmathi Sámuel: A magyar nyelv grammatikailag bizonyított rokonsága a finn eredetű nyelvekkel. (ford. Constantinovitsné Vladár Zsuzsa, Koszorús István, szerk. Szij Enikő) Bibliotheca Regulyana 3. Bp. 1997.
5. témakör: <http://finnugor.elte.hu/?q=tnyfejl> (Rask, Bopp, J. Grimm újításai)
6. témakör.
  - a) <http://finnugor.elte.hu/?q=tortmod> (a nyelvrokonság bizonyításának menetére vonatkozó rész)

b) <http://finnugor.elte.hu/?q=alszk>

7. témakör: <http://finnugor.elte.hu/?q=urkuttort/5> (csak a vonatkozó részletek)

8. témakör.

a) <http://finnugor.elte.hu/?q=nyelvrelm> (csak az órán elmondottak)

b)-c) <http://finnugor.elte.hu/?q=urkuttort/6> (csak a vonatkozó részletek)

9. témakör: <http://finnugor.elte.hu/?q=oshazakut>

10. témakör: csak az órán elmondottak

11. témakör.

a)-b)-c)1): <http://finnugor.elte.hu/?q=urkuttort/6> (csak a vonatkozó részletek)

c)2): <http://www.nyest.hu/renhirek/megoldodott-a-trefort-idezet-rejtelye> (a linkekben hivatkozott írásokkal együtt)

A: Puszta János: Az ugor-török háború után. Bp. 1977.

12. témakör: a történeti nyelvészet háttérbe szorulásáról csak az órán elmondottak, a turanizmusról: <http://finnugor.elte.hu/?q=urkuttort/7> (csak a vonatkozó rész)

13. témakör: az órán elmondottak, valamint: <http://finnugor.elte.hu/?q=urkuttort/7> (csak a vonatkozó rész)

14. témakör: az órán elmondottak, valamint: <http://finnugor.elte.hu/?q=urkuttort/7> (csak a vonatkozó rész)

15. témakör: csak az órán elmondottak

A.

b) Komoróczy Géza: Sumer és magyar. Bp. 1976.

d) az Arvisurához: <http://renhirek.blogspot.com/2010/02/arvisura9.html> (valamint az előző 8 rész is)

16. témakör:

a)-b)-c)-d): csak az órán elmondottak

e): <http://www.nyest.hu/renhirek/nem-tanitjak-a-finnugor-rokonsagot-finnorszagban>

17. témakör: csak az órán elmondottak